

luxus uvyklého, a tudíž příliš nákladného obyvatelstva.

Jako zajímavý problém, v Kellerově publikaci bohužel jen letmo zmíněný na str. 165, se v souvislosti s globalizací nabízí nárůst významu středních tříd v nově industrializovaných zemích východní Asie a v zemích skupiny BRIC. Nakolik budou tyto společenské vrstvy kopírovat vývoj V Evropě a v USA a nakolik půjdou vlastní cestou, to je samozřejmě otázka, která si v době možná nepřilíh vzdálené vyžádá sepsání nové publikace na stejné téma...

V poslední kapitole 7 se autor znovu vrací k myšlence, naznačené již v úvodní kapitole, podle níž sociologie jako vědní disciplína byla vytvořena právě středními vrstvami jako nástroj sloužící jejím potřebám.

Závěrem je možné konstatovat, že bohatým odkazovým materiálem se vyznačující publikace nabízí možnost se na vysoké odborné úrovni, a přitom velmi čtivou formou seznámit s historickými i ryze současnými problémy středních vrstev a její přečtení lze vřele doporučit, a to zdaleka ne jen sociologům.

Jiří Dobrylovský

Marek Jakoubek: *Vojvodovo: identita, tradice, výzkum*

Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK) 2013, 288 s.

Marek Jakoubek je v současnosti vedoucím českým autorem v oblasti bádání o českém vystěhovalectví do bulharských zemí a především o osídlení, existenci, způsobu života a kultuře obyvatel české vesnice Vojvodovo, nalézající se v severozápadním Bulharsku blízko města Orjachovo u Dunaje. Toto tvrzení lze snadno obhájit výčtem jeho publikací (autorských a spoluautorských) na toto téma (přes 30). Stačí vyjmenovat jen knižní vydání: *Vojvodovo – etnologie krajan-ské obce v Bulharsku*; *Vojvodovo: kus česko-bul-*

harské historie. Tentokrát převážně očima jeho obyvatel; *Vojvodovo: Historie, obyvatelstvo, migrace*; *Vojvodovo – edno nepoznato češko selo v Bălgarija* [Vojvodovo – neznámá česká vesnice v Bulharsku]; *Neco Petkov Necov: Dějiny Vojvodova, vesnice Čechů a Slováků v Bulharsku* (spolu se Zdeňkem R. Nešpor-em a Tomášem Hirtem, eds.).

Právě zásluhou Jakoubka a jeho spolupráce s několika dalšími mladými autory (L. J. Budilová, T. Hirt, Z. R. Nešpor, M. Svoboda, G. Fatková a další) byla vojvodovská problematika v posledních letech znovuobjevena a při tom, na rozdíl od starších badatelů s pozitivisticky historickým zaměřením a od poznávacích sond očitých svědků, byla vědecky rozpracována moderními, a to především antropologickými postupy a metodami. Recenzovaná monografie je v tomto ohledu nejen symptomatická, ale i emblematická. Lze na ni totiž nahlížet jako na výstup nového, jen před několika málo lety se ustavivšího českého bulharistického centra (i když neformálního) v rámci katedry antropologie FF ZČU v Plzni. Pro něj představuje studium Vojvodova a jeho historie jedno z klíčových výzkumných témat, kterým nejaktivnější výzkumnický pár této badatelské platformy – Marek Jakoubek a Lenka Jakoubková Budilová – „nakazili“ i své spolupracovníky a studenty. I v této souvislosti je tak recenzovaná práce příznačná a reprezentativní.

Publikaci *Vojvodovo: identita, tradice, výzkum* tvoří po formální stránce sedm kapitol, věnovaných: (1) otázce pojmenování obce, kde autor rozebírá podrobně různé verze pojmenování vesnice (přičemž v tomto ohledu tvrdě zastává svůj názor) a dokládá vazbu názvu obce na národně osvobozeneckou akci čtyř Christo Boteva v roce 1876, konkrétně pak na Botevova četníka Stojana Vojvodu (Terzieva), rodem ze starozagorské vsi Kazanka; (2) problematice Vojvodova v rámci bulharské metodistické misie, tedy onomu neprávem pozapomenutému momentu vojvodovských dějin, kdy byl místní sbor „největším v celé misii“ (jak

říká název kapitoly) a představoval „vzor duchovna“ nejen v blízkém okolí, ale prakticky v celé zemi; (3) prezentaci komentovaného výboru překladů záznamů rozhovorů vedených s pamětníky-informátory během mých prvních vojvodovských terénních výzkumů (80. léta minulého století), nacházejících se pod signaturou *АНФ No. 195* v archivu Národního centra nemateriálního kulturního dědictví při Ústavu pro etnologii a folkloristiku s Etnografickým muzeem BAV, které, řečeno Jakoubkovými slovy, představují „bezkonkurenčně nejobsáhlejší (pramenný – pozn. aut.) materiál“ (s. 94) ke studiu vojvodské historie a etnografie; (4) otázkám písemné fixace identity vojvodovských Čechů; podnětem k analýze byl v tomto případě mimochodem můj výrok týkající se srovnání situace přesídlenců z Vojvodova na Slovensku (v případě přesídlenců ze slovenských vesnic na Plevensku – Podemu [dříve Mrtvice], Gorné Mitropolije a Brašljanice) a na Moravě, který popudil autora k tomu, aby se horlivě zastal českých reemigrantů. Zde se musím přiznat, že Jakoubek pravdu má, i když v době, kdy jsem svou studii připravoval, věci byly poněkud odlišné a navíc moje sondy byly a zůstávají úplně vnějšími. (5) Vojvodovským Bulharům. Tato kapitola pojednává nejen o soužití a stereotypch, ale i o charakteristických rysech, samozřejmě z antropologického hlediska, místních bulharských obyvatel. Jakoubek prohlubuje dále svou analýzu na základě dvou autobiografických textů popisujících bulharský pohled na někdejší české sousedy. (6) Komentované edici vojvodovské studie bulharského badatele a dlouholetého pracovníka vračanského muzea, specialisty na Vračanský region (kde se nachází Vojvodovo), Bogdana Nikolova. Ta přináší nejen řadu nových, dosud neznámých faktů z historie Vojvodova, ale nabízí i nový pohled na tyto dějiny v (primárně nevojvodovské) perspektivě *long durée*, kdy je Vojvodovo nahlíženo jako (prozatím poslední) sídelní útvar nacházející se na tomto – již

celá staletí, resp. tisíciletí obývaném – teritoriu. (7) Tematizaci etických a metodologických limitů vojvodovských výzkumů. Na základě rozboru těchto témat autor v každé kapitole odkrývá nové, dosud neznámé stránky vojvodovských dějin. Řada poznatků, které v publikaci prezentuje, přitom poměrně výrazným způsobem mění stávající pohled na danou problematiku. Třebaže autorovou domovskou disciplínou je sociální antropologie, při analýze jednotlivých témat se pohybuje na hranici hned několika oborů (historie, etnografie, religionistiky, demografie). Výsledná mozaika celé práce je díky tomu pestřejší a celkový pohled na pojednávanou problematiku vícevrstvý, což nelze hodnotit jinak než kladně. Stejně kladné hodnocení zaslouží i fakt, že autor dává v textu značný prostor výpovědím pamětníků, což text činí čtenářsky přístupnější a atraktivnější.

Kromě uvedených kapitol jsou součástí práce dvě sady příloh. Jednak je to příloha obrazová (jak průběžně v textu, tak i ve zvláštním oddílu), která text doplňuje a obohacuje o vizuální rozměr, umožňující čtenářům vizualizaci v textu popisovaných fenoménů (jejím obsahem jsou z největší části dobové fotografie, ale i kopie dobových dokumentů), jednak příloha textová – tu tvoří komentované edice čtyř kratších pramenných textů s vazbou na vojvodovskou tematiku („Kapitoly o Vojvodovu“, „Zpráva o vsi Vojvodovo“, „Československá menšina ve Vojvodovu“ a „Vojvodovo [kraj Vraca]“); jejich zařazení rozšiřuje „pramennou základnu“ celé práce a umožňuje čtenářům seznámení s dokumenty, které by pro ně jinak byly z řady důvodů (jazyková bariéra, umístění v bulharských archívech apod.) víceméně nedostupné. Mnoho položek těchto příloh, ať již obrazových, či textových, lze navíc označit za svého druhu unikáty, které jsou velice cenné i samy o sobě, nikoli jen jako dodatek k hlavnímu korpusu práce. Jedním slovem – i ve vztahu k přílohám autor předvádí dobře odvedenou práci. Všem uvedeným textům pak

předchází úvod, který recenzovanou monografii zařazuje do kontextu vojvodovských zkoumání, zejména pak do souvislostí výzkumů a publikačních aktivit posledních let. Ve všech uvedených ohledech představuje recenzovaná publikace značný přínos, a to nejen na rovině samotných vojvodovských zkoumání, ale také vzhledem k širšímu celku studia zahraničních krajanů, resp. etnologie Balkánu.

Závěrem, práce M. Jakoubka *Vojvodovo: identita, tradice, výzkum* představuje výstup autorova zkoumání obce Vojvodovo, které realizuje již více než jedno desetiletí. Jde tak o výraz letitého hlubokého zájmu a studia. Můžeme si pouze přát, aby autora tento zájem neopustil a my se tak dočkali i jeho další práce o této pozoruhodné vesnici v severozápadním Bulharsku.

Vladimír Penčev

Irene Becci: *Imprisoned Religion: Transformation of Religion during and after Imprisonment in Eastern Germany*
Surrey, Ashgate Publishing Limited 2012, 210 s.

Vězeňský svět je velice specifickým prostředím, které je utvářeno a ovlivňováno mnoha různými faktory. Sociální vědci se této multidimenzionalitě světa za vězeňskými zdmi věnovali a nahlíželi na něj z rozličných perspektiv (srovnej například díla Michela Foucaulta, Donalda Clemmera, Ervinga Goffmana, Deborah Drake, Luciena Lombarda, Kateřiny Nedbálkové a dalších), avšak jedna oblast tohoto sociálního prostoru zůstala poměrně opomenuta. Zmiňovanou oblastí je sféra náboženství. Analýze vlivu náboženství ve věznicích se v sociálních vědách příliš velký prostor nevěnoval a právě tuto mezeru se snaží Irene Becci svou knihou *Imprisoned Religion* částečně zaplnit. Kniha se zabývá problematikou vývoje a proměny vězeňství a programů zacházení s odsouzenými ve spojitosti s ob-

lastí náboženství v kontextu východního Německa. Autorka se zaměřuje na téma, které není z jejího pohledu v sociálněvědním výzkumu dostatečně probádáno, a snaží se klást důraz zejména na aktérské perspektivy kaplanů a vězňů ve výkonu trestu, respektive po jejich propuštění. Sama zdůrazňuje, že její kniha není koncipována jako kriminologická studie, ale primárním zájmem je popis měnících se vztahů k náboženství u jedinců a institucí, kterých se týká uvěznění a následná postpenitenciární péče.

Irene Becci vychází z premisy, že pro komplexní analýzu je nezbytné zaměřit se na individuální i institucionální úroveň náboženství. Reaguje tak na proměnu náboženství, která se, dle ní, odehrála v rozpojení vazby mezi institucemi a individuální vírou. Tím, že oslabuje institucionální úroveň náboženství (viz teoretické úvahy o sekularizaci), tak se zájem přesouvá na úroveň individuální. Dle Becci je však náboženství silně interaktivní ve smyslu interakce mezi jeho institucionální stránkou a individuální vírou. Tento vztah se snaží popsat ve specifickém prostředí věznic a ústavů pro postpenitenciární péči ve východním Německu.

Autorka pracuje se státními institucemi a soustředí se tak na analýzu vztahu stát–náboženství. Odkazuje přitom na teorie, kde hraje stát základní roli jako mediátor všech druhů lidského jednání v moderní společnosti (včetně náboženské víry). Za účelem rozšíření své moci se snaží stát proniknout do oblasti náboženství (institucionalizace náboženství), aby lépe ovládal jedince. Vzniká tak mocenský komplex, ve kterém jsou na sobě závislé obě instituce – stát a náboženství – a viditelné je to právě ve vězeňství a státem řízených reintegračních programech pro odsouzené.

Z metodologického hlediska je autorčiným cílem podpořit její tvrzení, že je potřeba nahlížet na náboženství jako na dynamickou jednotku v měnících se mocenských vztazích (konfiguracích), které opírá